ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. II. 5. Februariu 1867.

V.

ORTOGRAFI'A CUMU SE FIA.

Spre stabilirea unei ortografie romane cu litere latine, doua lucrure se ceru mai in a-ante de tote, — un'a cá se fia liusiora, — a dou'a cá se fia dupa natur'a limbei romanesci. Intrebarea vene, cà dein aceste doua care e mai esentiale? si in casu candu aru vení in conflictu intre sene, care deintru inse ar' vení se se sacrifice celei alalte?

Fiendu scrierea unu ce practicu si miediloculu aflatu pentru viati'a practica, numai pote fí indoiela, cumu cà omenii practici voru se stè cu totu de adensulu pentru puntulu celu mai practicu: pentru liusioratate. Si fiendu cà omenii practici suntu intru una mesura si intru unu numeru cu multu mai mare decâtu teoreticii, asia venindu lucrulu la votare, nu mai incape nece una indoiela, cumu cà practicii, — cu liusoratatea, — voru triumfá.

Si cu totu dereptulu. Cà ce, de ce scriemu? si pentru ce s'a aflatu scrisori'a? de câtu pentru cá se ne sierbimu in usulu cotidianu cu pen'a, cumu ne sierbimu cu limb'a — dein gura; si prein urmare interesulu fia-caruia dein noi este, sesi castige una atare liusioratate, desteritate si liutiela intru asta parte atât'a, câtu se „pîraia“ pen'a pre chartía, cumu „pîraie“ limb'a limbutiloru celoru buni de gura.

Dá. Celi ce patronescu asta teoria a „liusioratatei“ pote cà-si voru fí uitatu, macaru cà nu e liertatu asi uitá, cumu cà ori ce liusioratate si desteritate cere unu esercitiu indelungatu, si cà forà de atare esercitiu nece una desteritate, nece de pena nece de limba, nu se castiga; — atât'a dein partea practica.

Inse si dein partea teoretica totu asia stà lucrulu. Cá se ajungemu mai curundu la liusioratate, se cere una sistema seau norma, atâtu de scurta si asia de liusora, câta numai se pote cere de la una sistema, — seau mai bene se nu se cera nece una sistema, forà numai vre-o doue — trei regule, — seau fiendu cà si regule-le inca potu fí grele, ele inca se fia pre câtu se pote de liusiore; cu unu cuventu, tote se fia liusiore, sistema, regule, esercitiu etc. etc. asia câtu dein liusioratate in afora numai esîmu.

Si in adeveru, dupa proverbiu: stultum est facere per plura, quod fieri potest per pauciora, — seau mai romanesce: lenesiulu mai multu alerga, scumpulu mai multu resipesce. De lene mare cá se nu fimu costrinsi a invetiá regule multe si sistema grea, ne totu intorcemu giuru in pregiuru in tota viati'a, si nu mai ajungemu la scopu; candu una resolutiune barbatesca si mai prompta decidendune a ne apucá forà intardiare de lucrulu si celu mai greu, ne face, se invingemu mai curundu greutatile fia câtu de mari, deca numai nu voru fí cu nepotentia, — decâtu spaim'a si fric'a de greutati, si neresolutiunea urdîta dein acea spaima nebarbatesca.

Se cautàmu numai, cumu facemu noi insine cu pruncii, desi eli afora de indoiela suntu mai nepotentiosi de câtu — barbatii. Fia lucrulu ori câtu de greu si a nevolia, deca-lu aflàmu de bunu si utile seau necesariu pentru eli, nu ne pasa multu de greutatea lucrului nece de ostenel'a seau resistenti'a loru, ci le demandàmu numai decâtu de lucru se se apuce, si se incepa câtu mai curundu dandu-si tota nevolienti'a, pentru cá asia mai curundu se termineze, chiaru si candu ocupatiunea ar' cere mai multi ani.

Ce facemu mai in colo, de esemplu, cu studiarea seau invetiarea vre-unei limbe — dupa regule? câta gramateca, câtu dictiunariu, lectura, memorisare, anotare, decopiare, — deca volîmu se o invetiàmu bene, se scimu a o vorbí seau si numai a scrie in acea limba; bene se intielegemu, cà la ori ce limba, straina, avemu de lipsa, sei invetiàmu nu numai gramatec'a, sintactic'a, dictiunariulu si frasceologia, ci si lucrulu celu mai uritiosu dein lume — ortografi'a, liusiora — neliusiora cumu va fí, cauta se o invetiàmu, forà

de a ne plange si tanguí, sciendu bene, cà ar' fí in desiertu.

„Treca-ducase cu limbele straine, — va dîce ceneva, — dar' pentru limb'a materna ast'a nu e de lipsa, nece se pote". — Ce? numai atât'a ne pretiuimu limb'a nostra? pentru cele straine se fimu promti a face totu, er' pentru a' nostra nemica seau prea pucinu?

Dein contra, unu romanu, care-si pretiuesce acestu tesauru nepretiuitu ereditatu de la mosi si stramosi, pentru limba cá pentru natiunalitate, nu cauta la dificultati, la sacrificia, ci dîce cu filosofulu: arata-mi ce mi e oficiulu, si io sum promtu alu implení, — custe câtu va custá.

De acea lasandu la una parte principiulu lenesiloru, teori'a practiciloru, cari se sparia de greutati, postulatulu liusoratatei, se trecemu la altu principiu mai nobile, mai demnu de resolutiune barbatesca si de demnetatea natiunale, la postulatulu de a fí *dupa natur'a limbei*.

II.

De acestu puntu amu atinsu mai multu in discursulu nostru ce amu publicatu, si in adeveru, cà ia venitu tempulu se nulu mai tragemu la indoicla, nece selu mai disputamu, ci numai se ne intielegemu una data, cà ce inticlegemu a fí dupa natur'a limbei? care intrebare pote fí cu ceva mai grea, pentru celi ce inca nu au meditatu asuprai, nece siau formatu inca una idea mai chiara despre *natur'a limbei romanesci*.

Deca ortografi'a are se fia dupa natur'a limbei romanesci, de sene urmá, cá se cercetamu se vedemu, carea e natur'a limbei acesteia?

Am dîsu totu in acea disertatiune, cumu cà deca suntemu romani, seau celu pucinu credemu a fí romani, de acea si limb'a ne va fí in adeveru seau in credintia-ne romana, pre scurtu: de natur'a limbeloru romane seau latine; cà ce limb'a individiloru pote fí dupa impregiurari si de alta natiunalitate, insa a' unei natiuni nu.

Asta definitiune seau esplicatiune inse totu mai pote fí nepreceputa pentru unii si nedestulita, pentru cà nu totu romanulu cunosce care e natur'a, limbeloru romane-latine, de nu a invetiatu dein carte a o cunosce.

Asia si este. Inse cu cene avemu noi de a face aici? cu celi ce au invetiatu ceva? au cu celi ce nu au invetiatu nemica?

Pentru celi ce nu au invetiatu, ne tememu, cà tota nevolienti'a nostra de a esplicá mai chiaru: care e natur'a limbeloru romane-latine, ne ar' fí in desiertu, — si cauta sei menamu la — scola, unde voru invetiá dein gramatec'a limbei romane, cà de ce natura e limb'a romanesca, fiendu cà numai dein gramateca o voru poté cunosce mai deplenu; si apoi, dupa ce voru invetiá gramatec'a limbei romane, regulele si esceptiunile ei, le vomu spune: cà atare natura a limbei rom., dupa cumu o cunoscu dein gramateca, e de natur'a limbeloru romane-latine. Si sum convinsu, cà atunci ne voru intielege mai bene.

Celi ce inse au imbetranitu, si au trecutu preste tempulu de a merge cu pruncii si tenerii la scola, ce au se faca, cá se intielega si eli? Noi nu vomu pretende chiaru atât'a, câtu sesi liè gramaticuti'a sub suora, si se se liè catrà scola — cu aceli prunci si teneri, nu, ci numai sesi fia eli de eli-si invetiatoriu si intru unu intielesu si intru altulu, invetianduse pre sene insusi. Cà ce, de voru fí diligenti, resultatulu va fí totu acel'a.

„Acumu la betranetie! va dice ceneva, se invetie gramatec'a cá copilii! Si cà nu are nece tempu, nece patientia pentru asemene ocupatiune". — Forte bene! dîcu io, celu ce nu vrè, totu atât'a face, câtu celu ce nu pote, — ad impossibilia nemo obligatur.

Inse dîcu si aceea: cà forà gramateca nu se pote cunosce natur'a limbei romanesci, si cà cene nu vrè sesi invetie gramatec'a limbei sale intru unu modu seau intru altu, nu mai cera esplicatiuni de natur'a ei, ci multiemesca-se, in locu de a scí, cu crederea, cumu cà e de natura romana-latina.

Deca inse ceneva va volî se scia si mai departe, cumu cà in adeveru natur'a limbei romane e romana-latina, — mai faca unu pasu si mai departe. Dupa ce sia invetiatu gramatec'a limbei romane, apuce-se a mai invetiá si alta limba, un'a — doue, seau macaru si pre tote, câte se numescu a fí romane-latine. Si deca le va invetiá, pre un'a – doue seau pre tote, totu dupa gramatec'a loru, aláture regulele si formele limbei rom. cu regulele si formele acelor'a, esemplele nostre cu ale loru, si va aflá intre a' nostra si intre acelea atâta asemenare, câta intre a' nostra si intre alte limbe neromane nu va aflá.

Si atunci nu va mai avé lipsa de nece una esplicatiune dela noi seau dela altii despre natur'a

limbei rom., si despre acea, cà natur'a ei este romana-latina. Studiulu, ce a facutu, va sei dè deplena intielegere despre acestea.

Deca inse ceneva-si va pregetá a face atare studiu, placa-i a crede celu pucinu celoru ce nu siau pregetatu alu face, si multiemesca-se cu jurare in verba magistri. Almentrea nu se pote.

In urma inse mai adaugemu: cà deca amu dispensatu, pre celu ce nu va se studieze, dela studiulu limbei sale, vrendu se ne creda, candu amu disu, cà limb'a rom. e de natura rom.-latina, ast'a o amu facutu chiaru numai deca ne crede, si pentru cà ne crede.

Dar' in câtu pentru ortografia, deca vrè se o cunosca precumu se cade si deplenu, celu pucinu pre a' nostra, — nu potemu se dispensàmu pre nemenea. Aicia suntemu tare cá fierulu. Ortografi'a nostra e fundata pre gramatec'a — nostra.

Almentrea intru acestu casu chiaru nu se pote; — non possumus.

VI.

FRAGMENTE INEDITE,

de ale lui P. Maioru.

Deintre mai multe fragmente originali de ale renumitului nostru filologu-istoricu P. Maioru, ce se aflau de multu la noi, dupa cele publicate totu de noi in Acte si fragmente*), mai remase inca unulu nepublicatu cá de diece cole, cuprendiendu inceputulu mai multoru tractate seau opure gramatece, parte romanesce parte latinesce, cari noi aici dein candu in candu le vomu publicá tote, crediendu, cà cu acést'a vomu face unu ce placutu publicului, de si unele dein ideele si oserbatiunile autoriului nu-su dupa convictiunile nostre, de acea inse totu nu le vomu supune la nece una critica dein partea nostra.

A.

Dicceptaцie.

Despre Артiклiĭ) лiмбei ромънешti.***)**

Арътatam ꙟ Dicceptaцiea чea пentpȣ ꙟчепȣtȣл лiмбei ромънешti, карea e adъогatъ ла Ictopia чea пentpȣ ꙟчепȣtȣл ромънiлор ꙟ Dakia, кȣm къ пȣ лiмба попорȣлȣĭ роман, саȣ чea проастъ лътiнeаскъ, карea e лiмба ромънiлор, саȣ пъскȣt din лiмба лътiнeаскъ чea din кърцi, шi ce ziче лiмбъ Лътiнeаскъ корекtъ, adeкъ ꙟdpeптatъ, саȣ полiтъ, чi чeacta din чeea; шi пentpȣ ачeеа, мъкаркъ неam обiчнȣit a гръi, къ лiмба ромънeаскъ e Фeatъ *) лiмбei чei лътiнeшti корекtе; ꙟtpȣ adeвър, шi dȣпъ Фiрea лȣкрȣрiлор, лiмба чea ромънeаскъ e машъ лiмбei чei лътiнeшti, че ce афлъ пъпъ actъzi ꙟ кърцi. De ачiea ȣрmeazъ, къ нiчi артiклiĭ Iталiанiлор il, la, lo, ꙟ пȣмърȣл сiнгȣратiк; li, i, le, ꙟ пȣмърȣл мȣлцiмiĭ, шi a ромънiлор il, lu de Фeлiȣл бърбътеск, шi a, de Фeлiȣл Фъмъеск ꙟ пȣмърȣл сiнгȣратек, iаръ ꙟ пȣмърȣл мȣлцiмiĭ li, i, de Фeлiȣл бърбътеск, шi le de Фeлiȣл Фъмееск пȣ саȣ ȣрzit din лътiнeскȣл ille, illa, illo, illi, illae, чi ачecta кȣ прiлежȣл корекцiei лiмбei Лътiнeшti Фȣ ꙟtокмit dȣпъ ziшiĭ артiклiĭ.

Артiклiĭ, прекȣm ла Iталiанi, ла Фрънчi, шi ла Спанiолi, карiĭ тоцi, ꙟкът e decпре лiмбъ, сънt o Фаръ кȣ ромънiĭ аша шi ла ромънi сънt de doaъ нласе †); ȣнȣл deФinit adeкъ мърцinit алtȣл indeФinit, adeкъ, немърцinit. Артiкȣл indefinitu iacte ȣnȣ, ꙟ Фeлiȣл бърбътеск, ȣna ꙟ Фeлiȣл Фъмееск; артiклȣ deФinitȣ ꙟ Фeлiȣл бърбътеск, кȣm am incemnat mai сȣс, iacte il, (ꙟл) lu (лȣ) le (ле) ꙟ пȣмърȣл сiнгȣратек; li (лi) i (ĭ) ꙟпȣмърȣл мȣлцiмei; ꙟ Фeлiȣл Фъмееск a (a) ꙟ пȣмърȣл сiнгȣратек, le (ле) ꙟпȣмърȣл мȣлцiмeĭ.

Артiклȣ lu (лȣ) ромънiĭ чеĭ пpecte Dȣнъре шi actъzi ꙟл zik ꙟtpeг lu, прекȣm Iталiанiĭ lo, пȣ пȣмai кънd ꙟл ръспȣnd сiнгȣр, чi шi кънd e ꙟкiетоpat кȣ нȣме, п. e. омȣлȣ, лemнȣлȣ; iаръ ромънiĭ чеi din коаче de Dȣнъре, кънd лȣ iacte ꙟнкiетоpat кȣ нȣме, ꙟл апостроФеск, adeкъ ланъdъ u, шi ръмъне нȣмai l' (л) ꙟпрeȣнat кȣ нȣмeле. De ачiа ȣнiĭ Граматiчiĭ ꙟtpȣ atъta мȣлцiмe de вокале, кȣ каре сънt ромънiĭ пpecte toate лiмбiле Еȣропiĭ ꙟнбогъцiцi, неФiindȣле кȣноскȣtъ dialeкta ромънiлор челор пpecte Dȣнъре, шаȣ пълȣчit, къ сiнгȣръ конconanta l (л) iacte артiклȣ Фъръ de вокалъ; каре конconantъ акȣm ce ꙟпрeȣнъ кȣ o вокалъ, акȣm кȣ алtэ. De ap Фi ачacta adeвърat, mi ce паре, къ ap трєбȣi съ ziчem, къ шi ла Iталiанi сiнгȣръ конconanta l e ꙟtpȣ adeвър ар-

---

*) La pag. 129—137, si 145—186, fragmente istorice.

**) Asia e scrisu chiaru de mân'a autoriului pretotendenea артiклi, si Фетъ, — nu cum va se se prepuna ceneva, cà numai noi le amu datu aste forme.

***) In margine adauge: Партea ꙟтжiȣ Пентрȣ Фiрea Артiклiлор.

†) нласе in locu de Фeлiȣрi ce e stersu.

tікла; de карea nimene naȣ bicat. Ръмъне dаръ, къ нȣ сінгȣръ консонанта l е артікла; чі кȣ вокала u лънгъ dънса, каре вокалъ dрепt ла ромъпії чеї din коаче de Dȣпъре tot de ȣна се апострофеште лъпъ-dѫndȣсе u de лънгъ dънса, прекȣт ші ла Italiani de мȣлте орі ліпсеште о dела артікла lo, ші ръмъне сінгȣръ консȣнанта l.

Маї кȣмплit ръгъческ ачеіаші Граматічі, кънd zік, къ ла ромъні іасте ші артікла ul (ȣл), не лȣънd еі aminte, къ u, кареле іасте ꙟnainte de l, се ціне de нȣме, іаръ нȣ de артікла. Къ ла ромъні, прекȣт ла Italiani, toate кȣвінтеле тръбȣе съ се сфършаскъ ꙟ вокалъ; карea пънъ astъzi кȣрat се ціне ла ромъпії чеї din коло de Dȣпъре. Ромъпії чеї din коаче de Dȣпъре ꙟtрȣ ачеле кȣвінte, каре се сфършеск ꙟ вокала ȣ, de мȣлt акȣт саȣ обічпȣit а лъса афаръ вокала u (ȣ), афаръ de Moldoveni, карії ꙟtрȣ ачаста нȣ сънt аша de tot абътȣці de векіа dȣtінъ прекȣт чеіалалці, ші чеі de demȣлt, ба пре алокȣреа ші акȣт, ꙟ скрісоре ꙟ локȣл лȣї u (ȣ) пȣн кіріліанȣл ь, каре нȣ dъ нічі ȣн сънет, фъръ къt ꙟсеатнъ кȣт къ de аколо ліпсеште вокала u. П. е. ромъпії чеї din коло de Dȣпъре zік omu (omȣ), чеї din коаче de Dȣпъре zік om (ωm); кȣ артікла чещіа zік omul (omȣл). Кіар лȣкрȣ іасте, къ вокала u (ȣ) ꙟ кȣвънtȣл ачеста се ціне de нȣмеле omȣ, іаръ нȣ de артікла. Adeкъ ромъпії чеї din коаче de Dȣпъре, мъкар къ ласъ афаръ вокала u din кȣвінte кънd кȣвінtеле се ръспȣнd сінгȣре: totȣші de се вор ꙟкіеtора ачелеші кȣвінte кȣ артікла, саȣ кȣ пропȣме; tot de ȣна іаръші adȣк ла локȣл еі вокала u. Аша ꙟ аръtаtȣл есемпла om, omȣл; аша fiind (фiind), фіindȣне; аша dȣ-кънd, dȣкъndȣтъ, dȣкъndste, dȣкъndȣсе; аша dȣсȣлаȣ? ꙟtрȣ ачест есемпла ȣ, кареле ꙟdаtъ е ꙟnainte de л, dȣпъ ꙟвъцътȣра zішілор Граматічі сар ціnea de артікла ul (ȣл); чі ші кȣ артікла феліклȣї фъмееск пȣнем ȣ, ші zічем, dȣсȣ–оаȣ? Акȣт ꙟtрев еȣ: ȣ, кареле е ꙟdаtъ ꙟnainte de артікла фъмееск о, че се пȣне ꙟ лок de а, прекȣт маї жос вом вedea, ціnece de ворбъ, аȣ de артікла? De артікла нȣ се ціне; къ аша ар трѣбȣі съ ці маї пълȣчешtі ȣн артікла фъмееск adeкъ uo (ȣо); се ціне dаръ de ворбъ. Аша dаръ ші ꙟ кȣвънtȣл, dȣсȣлаȣ? се ціне de ворбъ, нȣ de артікла. Лімпеzіt dаръ лȣкрȣ іасте, кȣм къ артікла ul (ȣл) ніче de кȣм нȣ се афлъ ꙟ лімба ромъпеаскъ.

Маї сȣс am zіс, къ артікла фъмееск іасте а. Маї сȣс zішіі Граматічі adaогъ ші артікла oa (оа) ꙟ ȣпеле нȣме, прекȣт ꙟ стеа, порȣмбеа, tȣрtȣреа; ш. ч. каре кȣ артікла definit се zік: стеаоа, порȣмбеаоа, tȣрtȣреаоа, ш. ч. Пеntрȣ къ ȣпеле кȣвінte ка ачеле, маї demȣлт ле аȣ zіс ромъпії кȣ сфършіре ꙟ la (лъ). Аша стеалъ (stella), порȣмбеалъ (porumbella), tȣрtȣреалъ (turturella). Карea de аколо се adeвереаzъ, къ нȣ нȣмаі ꙟ нȣмърȣл мȣлціmei ші astъzі din кȣвінtеле ачеле ꙟtреці, прекȣт stellae (стеле) porumbellae (порȣмбеле) turturellae (tȣрtȣ-реле); чі ші ꙟнȣмърȣл сінгȣраtек ꙟdаtъ ꙟ ценітіво іаȣ консонанта l (л), карea о лъсасе ꙟnominatів: а stellei (а стелеі), а porumbellei (а порȣмбелеі), а turturellei (а tȣрtȣрелеі). Аша, zічеі, маї demȣлт аȣ zіс ромъпії стеалъ ш. ч. Dȣпъ ачеea аȣ ꙟчепȣт а zіче: стеао, ш. ч. карea ла ромъпії чеї престе Dȣ-пъре пънъ astъzі се ціне. Іаръ ромъпії чеї din коаче de Dȣпъре, прекȣт ꙟмȣлте кȣвінte, dȣпъ кȣм am ꙟсеmnat маї сȣс, аȣ лъсаt вокала чеа de пре ȣрмъ, аша ші ꙟtрȣ ачесте аȣ лъсаt о, ші аȣ прінс а zіче стеа, порȣмбеа, tȣрtȣреа, ꙟ лок de стеао, порȣмбеао, tȣрtȣреао. ꙟсъ, прекȣт ꙟ кȣвінтеле ачеле, ꙟ каре, zікъndȣле сінгȣре, аȣ лъсаt афаръ вокала u (ȣ) чеа din капеt, іаръ ꙟкіеtоръndȣсе ачеле кȣвінte кȣ артікла саȣ кȣ пропȣме, іаръші о ꙟtорк ꙟнапоі, dȣпъ кȣм am аръtаt маї сȣс; аша ші кȣвінтеле ачесте стеа, порȣмбеа, tȣрtȣреа, ш. ч. мъкар къ сінгȣре ле zік фъръ de о ꙟкапеt; totȣші кънd се ꙟкіеtоръ кȣ артікла definit а, іаръші о ꙟtорк ла локȣл еі. De ȣnde ꙟ кȣвънtȣл стеаоа ш. ч. вокала о нȣ се ціне de артікла, чі de нȣме, adeкъ стеао, порȣмбеао, tȣр-tȣреао ш. ч. Афаръ de toatъ ꙟdoeала dаръ іасте, кȣм къ ла ромъні нічі dекȣм нȣ іасте артікла оа; чі сінгȣр а ꙟ феліȣл фъмееск.

Ръмъшіцъ de а вокалеї о ꙟ капеtȣл кȣвънtȣлȣі ꙟ локȣл лȣї лъ аȣ ші ромъпії чеї din коаче de Dȣ-пъре ꙟ кȣвънtȣл zio; кареле кȣмкъ маї demȣлт саȣ zіс ḑil'a (zілъ), ші апоі саȣ скімбаt ꙟ zio, de аколо не деmтеnтъm а креde, къ ші astъzі ꙟнȣ-мърȣл мȣлціmeї се zіче zіле, каре нȣ поаtе вені фъръ dела zіла; ші ꙟ нȣмърȣл сінгȣраtек ꙟ ценітіво, се zіче а zілеі dȣпъ регȣла комȣпъ мȣтъndȣсе вокала чеа de пре ȣрмъ а nominatівȣлȣї ꙟценітіво ꙟ еї.

Ачі ар пȣtea чінева съ zікъ ꙟпротівъ, къ пеntрȣ къ нȣмеле zio се zіче ꙟнȣмърȣл мȣлціmeї zіле, ші ꙟценітівȣ нȣмърȣлȣї сінгȣраtек а zілеї, прекȣт ші ꙟ datівȣ zілеї, въръnd adeкъ л, кареле наȣ фост ꙟ nominatівȣ нȣмърȣлȣї сінгȣраtек, zio; нȣ ȣрмеазъ,

къ doarъ кънdва ꙟ лок de zio, саȣ zic zіла; къчі къ ші ꙟпронȣмеле de феліȣл фъmeecк: a mea, a ta, a ca, тъкар къ ачі нȣ ecte л; totȣші ꙟ нȣмърȣл мȣлцimeі се багъ л, ші zічem: a меле, a tале, a cале; ші ꙟ ценitіvȣ нȣмърȣлȣї cіпгȣратек zічem: a mȣереї меле, a mȣереї tале, a mȣереї cале. Аȣ пепtрȣ ачееа се kade съ zічem, къ oарекънd саȣ zіс ꙟnominatіvȣ нȣмърȣлȣї сіпгȣратек ꙟ лок de a mea, a mеалъ; ꙟ лок de a ta, a tалъ; ꙟ лок de a са a салъ?

Ръспȣнd. De време че ꙟ лок de мъ, te, ce, zічem: mine, tine, cine; ба ші ꙟ лімба лъtіneаскъ чеа коректъ dȣmectік лȣкрȣ iacte a адъога ла пронȣме къtе о пъртічікъ ꙟtрекътоаре, прекȣm egomet, ipsemet, meapte, tuapte, suapte; ш. ч. ші кȣ atъta mai въртос мъ плек а креdе, къ маї demȣлt ромъніі, ба ші Italianіі чеї din Italia de demȣлt аȣ zic mene, tane, sane, — mene, tane, cane, къ nemцiі ꙟкъ zік meine, teine, seine; каре, прекȣm алте мȣлте, нȣ е ꙟdoiалъ, къ леаȣ лȣat dela Italiani, — нȣ вꙟd пепtрȣ че съ нȣ се фі пȣtȣt оарекънd zіче ꙟ лок de a mea, a ta, a ca, a meaнъ, a tане, a cане; ші апоі, пепtрȣ ка маі біне съ се deoceбеаскъ de mine, tine, cine, мȣtъndȣсе н ꙟ л, саȣ zic a mеалъ, a tалъ, a салъ; ші de ачі аȣ кȣрс а меле, a tале, a сале; прекȣm ші ꙟ лімба лъtіnеаскъ чеа коректъ нȣ е лȣкрȣ стреіn a се мȣta н ꙟ л; аша ꙟ лок de conligo се zіче colligo; ꙟ лок de Nympla се zіче Lympla. ꙟсъ нȣ воіȣ съ мъ pazim кȣ ачастъ гъчітȣръ, тъкар къ нȣ е фъръ temeiȣ, чі —

Ръспȣнd 2. кȣноскȣt лȣкрȣ iacte, къ ромъніі чеі de demȣлt aptiклȣ deфinitȣ a феліȣлȣї фъmeecк ꙟ ценitiвȣ cinг., кареле ла ромъніі чеі din коаче de Dȣнъре iacte акȣm a-eї, саȣ обічнȣіt ал zіче кȣ l (л), adeкъ ꙟ лок de a-eї, a lei саȣ a lii (a леї, a ліі); каре datinъ пънъ actъzі о цін ромъніі чеї престе Dȣнъре. Deчі ле ꙟ кȣвinteле mai cȣс adȣce iacte aptiклȣ, ꙟкареле ліпсеште і (і) чел de пре ȣрмъ, пре кȣm ші ꙟtрȣ алте пронȣме moштеніtoape саȣ обічнȣit a ліпсі, кънd се пȣн dȣпъ нȣме, аша: нȣ zічem a касеі noactpeі, воасtре *), чі a касеі поастре, воастре. Acemenea ꙟ nominatiвȣ нȣмърȣлȣї мȣлцimeї ле iacte aptiклȣ deфinitȣ: a меле, a tале, a сале.

*) Asia in originale in locu de воастреі.

Веї zіче: Аша dаръ ші ꙟ кȣвinteле zio, ctea, порȣмбеа, tȣрtȣреа ш. ч. л чел din цenitiвȣ нȣмърȣлȣї cinгȣратек се ціне de aptiклȣ deфinitȣ a феліȣлȣї фъmeeск, нȣ de нȣмеле ачеле, adeкъ a zi-леї, a cte-леї, a порȣмбе-леї, a tȣрtȣре-леї; іаръ нȣ a zіл-еї, a cтел-еї, a порȣмбел-еї, a tȣрtȣрел-еї. De ȣnde ȣрмеазъ, къ zio, ctea, порȣмбеа, tȣрtȣреа ш. ч. нȣ саȣ zic кънdва Dila, stella, porumbella, turturella ш. ч.

Маре deoceбіре iacte ꙟtрѣ кȣвinteле ачесtе, ші ꙟtрѣ пронȣмеле, de каре маї cȣс am кȣвънtat; къ ачесtе кȣвintе аȣ ꙟнȣмърȣл мȣлцimeї, zіле, cteле, порȣмбеле, tȣрtȣреле; ші кȣ aptiклȣ deфinitȣ zіле-ле, cteле-ле, порȣмбеле-ле, tȣрtȣреле-ле. Іаръ пронȣмеле ачеле нȣ ле zічem кȣ aptiклȣ deфinitȣ a меле-ле, a tале-ле, a сале-ле, чі a me-ле, a ta-ле, a ca-ле. Adeкъ ле iacte aptiклȣ, іаръ кȣвinteле zіле, cteле ш. ч. ле се ціне de нȣме, нȣ de aptiклȣ; каре нȣ пot съ се наскъ фъръ dела zілъ, ctеалъ ш. ч. Аȣ ачаста ꙟцї каȣtъ съ о крезі, аȣ съ мъртȣрісешtі, къ оарекънd саȣ zic: a meалъ, a tалъ, a салъ. Орі ꙟ че ꙟtъмпларе ръмъне adeверіt, къ zio, ctea, порȣмбеа, tȣрtȣреа, ші алте ка ачесtе mai demȣлt саȣ zic zілъ, cteалъ, порȣмбеалъ, tȣрtȣреалъ ш. ч.

Ба ȣніі dintрѣ Граматічі ші ѣ ꙟл adaorъ a фі aptiклȣ deфinit ꙟ феліȣл фъmeecк. Чі ачаста нȣ atъta е грешала лор, прекȣm непорочіреа ромъnілор къ се ꙟtръвȣінцеазъ кȣ літереле кіріліане; каре пънъ кънd вор цінеа moштеніре ꙟtрȣ ромъні, нȣ е кȣ пȣtinцъ лімба ромънеаскъ съ вінъ ла ачеа netezіре, ші deпліnіре, ла кареа ар пȣтеа съ ажȣнгъ кȣ літереле челе latine. Аша мȣере, кȣ aptiклȣ deфinitȣ се zіче мȣерѣ, скріind кȣ літере кіріліане, іаръ кȣ літере латine din muere, кȣ aptiклȣ deфinitȣ се скріе muirea *), фъкъndȣсе din e чел din капеtȣл нȣмелȣї кȣ aptiклȣ a diфtonг ea. Diфtonгȣл acecta кȣ літере кіріліане се скріе кȣ ѣ adeкъ нȣмаї кȣ о літеръ, ꙟ кареа се mectекъ е чел din капеtȣл нȣмелȣї кȣ aptiклȣ a; ші аша zішіі Граматічі пȣсеръ къ ѣ iacte aptiклȣ, тъкар къ ѣ, нічі кȣm нȣ поате фі aptiклȣ, de време че ръспȣnde ла ea; ші е нȣ се ціне de aptiклȣ, чі de нȣме; сінгȣр a iacte aptiклȣ. Ачеа греацъ, че адȣче літера кіріліанъ ѣ ꙟ лȣкрȣл ачеста, саȣ mai біне съ zік, кȣ кът ꙟtънерек акопере лімба

*) Asia in originale dein erore, in locu de muerea.

ротънеаскъ літереле кіріліане, ꙟцелепцеші̇е оаȣ ꙟ дсъмнат ꙟ Граматіка са преапвъцатȣл Константін Діаконовіч Лога Професорȣл Препаранцілор dела Арад.

Декліпациеа

а артікȣлȣї defінітȣ ꙟ феліȣлȣ бърбътеск.

СІНГȣРАТЕК.		МȣЛТОРАТЕК.	
N.	Лȣ (lu), ле, (le)	N.	i, i.
G.	а лȣї, а lui	G.	a lor (а–лор.)
D.	лȣї lui	D.	lor (лор.)
A.	Лȣ, пел, (l', pel le)	A.	i (ї) pei (пе–ї.)
V.	Ле. le	V.	lor (лор)
Abl.	dела Лȣ l'	Abl.	dela i (ї).

ꙟсемпаре. Артікȣлȣ лȣ, кънd се ръспȣнdе сінгȣр ꙟл zічем лȣ, іаръ кънd се ꙟпреȣнъ кȣ нȣме, лъсът афаръ ȣ, кȣм ам zіс маї сȣс, ші л ꙟл ръспȣнdем кȣ вокала чеа dе пре ȣрмъ ȣ а нȣмелȣї, п. е. нȣ zічем омȣ-лȣ; чі омȣ-л (omu-l'). ꙟсъ ромънії чеї престе Dȣнъре ші кънd е ꙟкісторат артікȣлȣ асеста кȣ нȣмеле, ꙟкъ ꙟл zік dеплін, п. е. омȣ-лu (omu-lu).

ꙟсемпареа 2. Ромънії чеї престе Dȣнъре аȣ Dатіȣ тот dе ȣна, ꙟтрȣ амъндоі нȣмерії асеменеа ценітівȣлȣї.

ꙟсемпареа 3. Пъртічіка пе ꙟ Аккȣсатівȣ сінгȣрі ромънії чеї din коаче dе Dȣнъре о ꙟтрȣбȣінцеазъ; ші ачаста нȣмаї кȣ нȣмеле, каре ꙟсъмнеазъ фііпцъ кȣвънтътоаре. П. е. чінстеште пре ꙟпъратȣл; кіамъ пе петрȣ, ш. ч.

ꙟсемпареа 4. Артікȣлȣ лȣ аре вокатівȣ ле; чі ȣне орі се лась афаръ, ші атȣнчі ȣ чел dе пре ȣрмъ а нȣмелȣї din Nominaтів се мȣтъ ꙟ е. Аша zічем: Domнȣ-ле, саȣ Domne; омȣ-ле, саȣ оаме; аша Dаскъле, Іерархе, Епіскоапе, пророаче, стъпъне.

ꙟсемпареа 5. Ла Італіані артікȣлȣ чел dе феліȣл бърбътеск, ꙟ nominaтівȣл нȣмърȣлȣї мȣлторатек, аре ȣне орі i, ȣне орі li. Ромънії чеї din коаче dе Dȣнъре цін i, ші ачаста нȣмаі кȣ жȣмътате сȣнетȣл; іаръ ла чеї din коло dе Dȣнъре нȣрȣреа се ꙟтрȣбȣінцеазъ li (лі). Аша noi zічем: omeni-i oаmeni-i; чеї din коло dе Dȣнъре zік оаmeni-li (oameni-li). Ачееаші віне а лȣа амінте ꙟ аккȣсатів, ші ꙟ аблатів.

ꙟсемпареа 6. Вокатівȣ ꙟ нȣмърȣл мȣлторатек din сіне нȣ аре артікȣлȣ, чі нȣмеле ꙟвокатів асемене іасте кȣ nominaтівȣ чел фъръ артікȣлȣ. Тотȣш dе мȣлте орі пȣнем лънгъ нȣме лор. Аша zічем ꙟ вокатів: omeni-lor (оаmeni-лор)! Domni-lor (domni-лор!) ꙟлок dе оаmenї, Domnї! ꙟсъ лор ачі нȣ е артікȣлȣ, чі пронȣме, каре Італіанії ꙟл zік loro, чі ръспȣнdе ла лътінескȣл illi, саȣ ipsi. Dечі кънd zічем ꙟ вокатів оаmeni-лор-! Domnілор! атъта іасте ка кȣм аі zіче лътінеште: ipsi homines! ipsi Domini!

Пентрȣ ка маі біне съ се прічеанъ треаба артікȣлȣї ачестȣї, вом adȣче аічї о парадігмъ dе артікȣлȣ лȣ кȣ нȣме ꙟпреȣнат; алта dе артікȣлȣ ле, пре ȣрмъ dе артікȣлȣ кȣ нȣме, кареле нȣ се сфършеші̇е ꙟ ȣ чі ꙟ а.

Сінгȣратек.

N.	Domnu-l'	(Domnȣл).
G.	A Domnu-lui	(a Domnȣлȣї).
D.	Domnu-lui	(Domnȣлȣї).
A.	Pe Domnu-l'	(пе Domnȣл).
V.	Domnu-le саȣ Domne	(Domnȣле саȣ Doamne).
Abl.	Dela Domnu-l'	(dела Domnȣл).

Мȣлторатек.

N.	Domni-i	(Domnії)
G.	A Domni-lor	(a Domnілор).
D.	Domni-lor	(Domnілор).
A.	Pe Domni-i	(пе Domnії).
V.	Domni-lor	(Domnілор).
Abl.	Dela Domni-i	(dела Domnії).

Сінгȣратек.			Мȣлторатек.		
N.	Câne-le	(кънеле).	N.	Câni-i	(кънії).
G.	a Câne-lui	(а кънелȣї).	G.	a Câni-lor	(а кънілор).
D.	Câne-lui	(кънелȣї).	D.	Câni-lor	(кънілор).
A.	Câne-le	(кънеле).	A.	Câni-i	(кънії).
V.	Câne	(къне).	V.	Câni!	(кънї!)
Abl.	delaCâne-le	(dела кънеле).	Abl.	delaCâni-i	(dела кънії).

Сінгȣратек.			Мȣлторатек		
N.	Tat'a-l'	(татъл).	N.	T'ati-i*)	(тації).
G.	a Tat'a-lui	(а татълȣї).	G.	a T'ati-loru	(а тацілор).
D.	Tat'a-lui	(татълȣї).	D.	T'ati-lor	(тацілор).
A.	pe Tat'a-l'	(пе татъл).	A.	pe T'ati-i	(пе тації).
V.	Tat'a	(татъ!)	V.	T'ati-loru	(тацілор).
Abl.	dela Tat'a-l'	(dела татъл).	Abl.	dela T'ati-i	(dела тації).

ꙟсемпареа 7. Dела татъ ꙟ кіпȣл аръта̄т се фаче нȣмърȣл мȣлторатек. ꙟсъ dе комȣн нȣ не ам обічнȣіт ꙟ нȣмърȣл мȣлторатек а zіче: Tati-i, a Tâti-lor ш. ч. чі pârenti-i, (пърінції); a pârenti-lor (а пърінцілор) ш. ч.

ꙟсемпареа 8. Артікȣлȣ îl, кареле се zіче нȣмаі ꙟ аккȣсатівȣл нȣмерȣлȣї сінгȣратек, ші се пȣне ꙟ лок dе пронȣме аре аккȣсатівȣ нȣмерȣлȣї мȣлторатек îi п. е. îi dusse, adекъ пре ел, îi dusse, adекъ пре еї.

ꙟсемпареа 9. Артікȣлȣ lu, ꙟ datівȣ нȣмерȣлȣl мȣлторатек аре ші le, ба ші li; ꙟсъ атȣнчі се пȣне ꙟ лої dе пронȣме; ші пентрȣ ачееа се іа аша ꙟтрȣ амъndоаъ феліȣріле adекъ ші бърбътеск, ші фъмееск. П. е. le fece бърбацілор; le dede muierilor; le se cade barbatilor; le se 'sede muierilor ш. ч. чі decпре ачеаста маі пре ларг

---

*) In originale e corectura, si se pare cà antaniu a fostu scrisu tâtini.

вот гръi, ȣnde вот кȣвънта deспре ꙟтръбȣinцареа ар-тiклiлор.

Партea a doao.

Deспре ꙟтръбȣinцареа артiклiлор.

Артiклȣ Deфinit се ꙟтребȣinцеазъ кънd оаре че пȣте врет ал ziче търцinit adeкъ кȣ deoсебiре de алтеле. П. е. омȣл (omul') lemnu-l' (лемнȣл) кънd е аша ꙟкietopat кȣ артiклȣ zik omu-l', deoсебеск шi аръt, къ пȣ ꙟцер, саȣ алтъ фiiнцъ.

Артiклȣ indeфinit се ꙟтръбȣinцеазъ, кънd чева пȣте врет ал ziче пемърцinit, шi пȣ deoсебit. П. е. кънd zik: ȣnii oameni, пȣ аръt, каре anȣме dintръ oameni.

Mai in colo nu s'a continuatu.

B.

Fragmente sintactice.

Треi пъртiчеле аȣ datinъ Italianii а ꙟтръбȣinца кȣ infinitiвȣ, ꙟnaintea лȣi пȣпъндȣле; adeкъ: a, di, da, per. П. е. comincio a temere, ꙟчеп а тъ теме; Ha autorità di commandar, аре пȣтере de порȣнчit; Un capello da vendere, о пълъpie de a vinde; Per farvi piacere, спре а въ фаче плъчере.

Прекȣт вezi din adȣселе есемплърi, ачееаши datinъ аȣ шi ромънii кȣ осебiре, къ ромънii ꙟ лок de di zik de (de) кȣрат кът е ꙟ лътinie; de ȣnde е пъскȣт Italienескȣл di; апоi Italianii аȣ da, кареле е ескат din лътineскȣл de шi а; iаръ ромънii ꙟ лок de скȣрtatȣл da, zik deплin лътineскȣл de a (de a), пре ȣрмъ ромънii ꙟ лок de Italienескȣл per, zik спре, карea ачееаш ꙟсъмпеазъ.

Mainainte de toate ачееа воiȣ съ ꙟсъмпеz ачi къ ла Italiani, мъкар къ infiнitiвȣ de мȣлте opi се ziче кȣ а ꙟnainte; totȣшi ръȣ ар греши ачела, кареле ар ziче, къ infinitiвȣ din фiреа са пофтеште съ аiбъ а ꙟnainte са. Infinitiвȣ ла Italiani din фiреа са iaсте фъръ de пȣсȣл ꙟnainte a, п. е. ballare, piovere ш. ч. а ballare a piovere ш. ч. а iaсте adaoс din алтъ прiчinъ, adeкъ фiреа вербȣлȣi, саȣ а кȣвънтȣлȣi челȣi ꙟnainte zic чере, ка ȣрмъторiȣл infinitiв съ прiмеаскъ ꙟ фрȣnte а. Аша: Insegna a ballare, ꙟвеацъ *) а сълта **), comincia a piovere, ꙟчепе а плоа. Шi ачаста ръспȣnde ла лътineскȣл ad кȣ церȣndiȣл dum. Аша дȣпъ adȣселе есемплърi сар ziче: instruit ad saltandum, incipit ad pluendum.

De ȣnde ȣрмеазъ, къ шi ла ромънi, мъкар къ de мȣлте opi ꙟnainte de infinitiв се пȣне а; ачеаста пȣ се цiне de infinitiв, кареле din фiре iaсте фъръ de пȣсȣл ꙟnainte a. Аша пȣ е infinitiвȣ а ȣмбла, а веde, а стрiнце, а аȣzi; чi ȣмбла саȣ маi вiне съ zik, ȣмбларе, веdере, стрiнцере, аȣzipe: Аша ziчем, пȣ пȣтем ȣмбла саȣ ȣмбларе, пȣ пȣтем веdea, пȣ пȣтем стрiнце, пȣ пȣтем аȣzi.

Dреnt ачееа шi ла ромънi, кънd се пȣне а ꙟnainte de infinitiв, ꙟцелесȣл iaсте ал лътineскȣлȣi ad кȣ церȣndiȣл dum. Аша: ad ambulandum, ad videndum, ad stringendum, ad audiendum.

Тotȣшi кънd врем се ziчем infinitiвȣл ꙟnainte de алт вербȣ, партiчiп, саȣ сiнгȣр пеам обiчпȣit аi пȣне ꙟnainte a престе datina Italianiлор, прекȣт шi ла пропȣмеле quello, questo. Ла пропȣмеле mio, tuo, suo, а meu, а t'uu, а s'uu etc. а l' meu, cum articlo ш. ч. пoi пе ам dedat а пȣпе ꙟnainte а бȣпъ оаръ: ачел, ачест. Ромънii чеi престе Dȣпъре ꙟкъ ла маi мȣлте пȣп а ꙟnainte de кът noi.

Аша: еȣ те кред, а фi dормit; еȣ те кред, а авеа, а dорми, ш. ч. еȣ те кред, а фi фост dормit, пȣ те кред, съ фi dормit.

Dum omissio ut (съ) fit; eleganter loco infinitivi adhibetur participium, e. g. пȣ тръбȣе съ се факъ лȣкрȣл ачеста, ꙟ лок de: пȣ тръбȣе а се фаче лȣкрȣл ачеста, (Non oportet fieri hanc rem) eleganter dicitur: Нȣ тръбȣе фъкȣт лȣкрȣл ачеста. Нȣ тръбȣе съ се скрie de пoȣ картеа ачаста, ꙟ лок de: Нȣ тpебȣе а се скрie de пoȣ картеа ачеаста, (Non oportet denuo scribi hunc librum), ziчем: Нȣ тръбȣе скрiсъ de пoȣ картеа ачеаста.

Hunc morem secutus est etiam Terentius. Sic in Adelph. „Adolescenti morem gestum oportuit“ loco: Adolescenti morem gerere oportuit. pag. 304. Item in Heautontim. „Non oportuit relictas“ loco: Non oportuit relinquere mulieres. pag. 209. Ibidem: Utut erat, mansum tamen oportuit. loco: debuisset mansisse. pag. 204.

In Gerundio (dus, dum) ꙟ лок de: iaсте времеа de а мерце (est tempus eundi) eleganter dicimus: iaсте времеа de мерс; iaсте времеа de скрiс, de ꙟвъцат, de рȣгат Dȣмнеzеȣ etc.

De cum infinit. vel partic. correspondet Ge-

*) Asia e scrisu in orginale.

**) In loculu celui stersu a жȣка.

rundio in di, participio passivo dus, dum, et Supino in u. Нȣ am време de a скріе. Non habeo tempus ad scribendum. Іacte времеа de скріе. Est tempus scribendi. Лȣкрȣ гроаzнік de спȣс. Horribile dictu. Нȣ мъ ажȣtъ ꙟ скріе. Non juvat me in scribendo. Нȣ мъ ажȣtъ ла скріе. Non adjuvat me ad scribendum.

Am чева лȣкрȣ de a фаче, ho qualche cosa da fare. мъ tem, am фрікъ, мъ грiжеск, мъ гътеz, te сфътȣеск, е лесне, ꙟdръzнеск, кȣtеz, е de ліпсъ a мерџе ad eundum. пot скріе possum scribere.

ꙟчеатъ de a плоа, cessat a pluendo, пȣmi пасъ a uti, аре пȣtере de a порȣнчі. Ha autorità di commandare. Am слобоzеніе de a мерџе. е харнік de a фаче. dореск a ведеz.

ꙟчеп a мъ teme. ꙟвъц a жȣка, a кънta. a гръі adeвърȣл.

Дъmi de мънкаt. dami da manggiare. Adȣче de бȣt. porta da bevere. o пълъріе de вънdȣt un capello da vendere. iacte de a te teme. tȣ стаї a кънta.

Am a фаче, a скріе, am мȣлt de ȣмблаt.

A се intръбȣінцеаzъ кȣ infinitivȣл dȣпъ вербȣріле, ші сȣбстantiвȣріле, каре ꙟсъmнеаzъ ꙟчепере, ꙟвъцаре, препȣнере, сȣпȣнере, невоіре саȣ deprindере, кȣпріndере саȣ лȣкраре, deprindере саȣ обічнȣіре, осъndіре, tріmіtере, лȣкраре спре чева, рісnеt саȣ пріvіре спре чева, скопȣл лȣкрȣлȣї, deperъtорiе, кіемареа, ꙟбіаре. De обште dȣпъ вербȣріле, каре пофtеск dativ ші ȣnde ꙟсъmнеаzъ къ се сілеште се невоіеште (niti). a мішкаре.

A се ꙟtръбȣінцеаzъ кȣ infinitiv ꙟ лок de џерȣndiвm dȣпъ вербърі саȣ сȣбстantiвȣрі, каре ꙟсъmнеаzъ

ꙟчепере, бȣпъ оаръ ꙟчеп a мъ teme.

ꙟвъцаре, бȣпъ оаръ се ꙟвеаць a кънta, ꙟл ꙟвеаць a жȣка.

Сȣпȣнере, бȣпъ оаръ: лаȣ ꙟdъtорat a слȣжі.

невоінць, бȣпъ оаръ: саȣ невоit a скъпа.

обічнȣінць, бȣпъ оаръ: омȣл е плекаt a фаче ръȣ.

осъndіре, бȣпъ оаръ: лаȣ осъndit a мȣрі ꙟ фȣрчї.

tрімitере, лаȣ tрімісе a скоате апъ din пȣц.

скопȣл лȣкрȣлȣї, бȣпъ оаръ: кȣцеtъ a се мъntȣі.

Deperъtорiе, бȣпъ оаръ: Deperъtорia лȣї есте a фаче dрепtаtе.

кіемаре, бȣпъ оаръ: лаȣ кіемаt a мънка.

De обште, toate dȣпъ toate вербȣріле, каре пофtеск dativ, ші ȣnde се ꙟсъmнеаzъ, аȣ мішкаре. Бȣпъ оаръ: іаȣ dat ꙟnainte a пȣ се ꙟсоцї кȣ оameni ръї; іаȣ порȣнчіt a кълъtорі; пȣ іаȣ dat вое a мерџе ла комеdіе; сънt гаtа a пърчеdе; маȣ ꙟtеџіt a мерџе ла оасте, ш. ч.

C.

Fragmentu poeticu.

Дакъ сінгȣр іасте Домнȣл Дȣмнеzеȣ
Кредінчос, ші статорnік пріеtin ал tъȣ;
Фіе мъкар каре оm пріеtin џіе
Ба ші паtрон кът de маре съ фіе;
Сінгȣр de Дȣмнеzеȣ tȣ съ te ліпешtї
Асȣпра воеї лȣї nemік съ воешtї.
Нічї o daтъ съ скърбешtї пре Дȣмнеzеȣ,
Пентрȣ съ фачї воеа пріеtinȣлȣї tъȣ.
Чінстеште пріеtinї, іȣбеште ші паtронї,
Таtъ, мамъ, мȣіере, фії, ші сȣрорі.
Чї кътръ ачештіа съ фії кȣ dȣхȣл tъȣ
Tot de ȣна dȣпъ Домнȣл Дȣмнеzъȣ.

D.

Fragmente latine.

Dein mai multe fragmente latine producemu aici de una camu data pre cele mai menunte, — si forà versiune, er' alte doua mai mari le vomu publicá de alta data. —

Partes orationis apud Valachos sunt octo.

2. Articulus. 2. Nomen. 3. Pronomen. 4. Verbum. 5. Participium. 6. Adverbium. 7. Praepositio. 8. Conjunctio. 9. Interjectio.

Genus est duplex, masculinum, il, lo, le, et foemininum.

Casus sunt sex, Nominativus, Genitivus, Dativus, Accusativus, Vocativus, Ablativus.

Numeri sunt duo, Singularis, qui significat unam rem, eg. şerbu; et Pluralis, qui significat plures res, eg. şerbi.

I. De Articulo.

Articulus est quadruplex definitus, indefinitus, unitatis et partitivum.

Nomen quod post se habet Pronomen aquestu, aquellu semper exigit articulum eg. in

tempu l'aquestu, in dîlele aqueste, omenii aquesti, barbatii aquei etc.

Tote quelle din l'ontru a le mele. Pronomen quelle est loco articuli, quod apud Graecos est Ta.

Muierea que din cetate, que est loco articuli.

Petru quell din Ardel.

Istud pronomen respondet articulo Graecorum postpositivo.

Nomina Propria ante se recipiunt articulum cum genitivo possessivo parentum eg. Petru a lui Simon.

Terminus universalis tot, tota nominibus praepositus articulum post se requirit, eg. am prensu toti furii, tote potanele.

Altu, alta cum substantivo conjunctum, intercedente verbo sunt, exigit articulum una cum substantivo eg. altu l'è sonu l'ei.

Si pronomen meu, t'uu, s'uu praeponatur substantivis, illud postulat articulum, eg. cane le meu, etc.

Si nomen proprium una ponatur cum nomine patrio; nomen patrium poscit articulum eg. Petru Ardelenu l'.

Multime de omeni, de omeni est in gen. more Italorum qui habent loco de, di.

Nomina appelativa, seu adjectiva virorum, qui aliqua arte seu scientia excelluerunt, necessario articulo insigniri debent, eg. Omer poiticu l', Aristotel filosoful.

Saepe pronomen quell, quei, quelle loco articuli positum destituitur magna cum elegantia verbo sunt, idque cum variis praepositionibus, quae immediate subsequi solent articulum, eg. quei din cetate, quei preste Dunere, quei dela Roma, quei dincoace de munte, Italice ponitur art. def. cum Gen. Li omini di Roma, della città, vel cum adjectivo. Li cittadini, li transdanubiani, li Romani etc.

Pariter quei batrani, loco batranii, quei de demult quei urmatori loco urmatorii, quei de aprope, quei de departe, quei din misloc, quei de lungo Imperatu l', quel dintr'a s'an'ti parente le nostru etc. loco santu l' parente le nostru.

Nota. Si post substantivum sequatur meu, tuu nostru etc. et adj. et subst. recipit articulum.

Apud Illyros nomina, quae desinunt in ak, ok, uk, ut Junak miles. Grisnik, peccator, Svidok, testis, Unuk, nepos, in Vocativo mutant k in cs. Sic Junacse, Grisnicse, Svidocse, Unucse. Id vel ab Italis, vel a Valachis videtur esse adoptatum. Nam Itali et Valachi c ante a, o, u et in fine vocis pronunciant ut k, quodsi in inflexione ejusdem vocis post c sequatur e vel i, iidem pronunciant uti Hungaricum cs.

Apud Illyros Nomina primae declinationis desinentia in ez, vg. Vitez, miles; in gh vgr. Bogh, Deus; z et gh in Vocativo mutant in x (dse) vg. Vitexe, Boxe.

Apud Italos et Valachos g ante a, o, u pronunciatur uti gh, quodsi in inflexione post o*) sequatur e vel i, pronunciatur uti џ.

Apud Valachos si post z sequatur **i**, pronunciatur uti ж vg. вiteaz, вiteжi. пъкаz, пъкъжit, пpiкаz, пpiкъжit.

Si z sit a d non mutatur ante **i** in ж. eg. **дела** ordior ȣpzit, ziче, **z**iле, аȣzipе etc.

rapax venit ab ἅρπαξ mutatis syllabis.

l'au dussu, o dusse vel o au dussu.

al s'uu, quare l ponitur.

Tata habet etiam art. foem. in Nom. ut Tata au fost.

inapoi**a** lui a videtur esse art.

in lontru l' lui l' art.

inainte **a** mea.

aprope **de** cetate reg. abl.

inainte **de** eu.

dup'a mene, acc.

Inf. praes. a dormire.
Inf. perf. a fi dormit.
Inf. plusquamperf. a fi fost dormit.
Gerund. Praes. de dormit, seau de a dormì.
Gerund. perf. de a fi dormit.
Gerund. plusq. perf. de a fi fost dormit.
Partic. I. dormind.
Partic. II. dormit.

VII.

CONSEMNARE
de carti si documente istorice mai rare.

Aflandu-me ore-candu, mi-se pare la a. 1836, intru una libraria romanesca dein Bucuresci, si

*) Asia in originale dein erore in locu de g.

conversandu cu unu amatoriu, care dein templare se aflá si elu acolo, intre altele venì vorb'a si de Vladimirescula, si de Cronicarii tierei romanesci, de cari aflasem undeva, cà mai demultu fia-care familia mai de frunte si-avea Cronic'a sa. Intrebam, deca asta spusa e adeveru, seau cà e numai vorba, cá celea, de cari se dîce: cà si m—n'a e vorba.

— Nu e de astu felu de vorba, ci adeveru curatu, dîse amatoriulu.

— Sì se mai tiene si astadi acea datina fromosa? dîsi io.

— Nu sciu, mi-dîse, cà tempure-le cu omeni cu totu se au schimbatu prea multu, sì deca mai este cineva, care se scria vre-o Cronica seau numai se o continue, negresîtu nu o mai face romanesce, de câtu pote vre-unu dascalenciu, care inca nu a potutu vení la atât'a, câtu se fia in stare de a scrie in grecesce seau frantiuzesce.

— E bene! Domnule; dar' celu pucinu familie-le totusi voru mai fí pastrandu acele documente pretiosa, in care suntu cosemnate gloriosele vertuti ale parentiloru, mosiloru si stramosiloru loru.

— Se pote, cà voru fí si de acele famelie, dar' am mare temere, dîse, cà astadi si de acelea voru fí prea pucine, — mai alesu dupa ce au venitu grecii si muscalii, si au cautatu pre in tote unghietia-le dupa documente vechie, Cronice seau cumu le dîcemu noi Letopisetia, diplome ce le dîcemu chrisove, — si totu ce au aflatu, le au luatu, si le au incarcatu, de le au dusu, de unde nu voru se mai vina in apoi, cari la Tiarigradulu grecescu, cari la celu muscalescu. Mai de multu potea se afle ceneva prein librarie-le Bucuresciloru inca multe Cronice romanesci, dar' dela 1821 in coce nu, nece macaru una folîtia. Caragea adunà câte manuscrisa scumpe se mai aflau pre la câte una biblioteca aici in tiera, le incarcà si le tramise preste chotaru, — si mai in urma totu asia sì amicii nostri dela nordu.

Si in adeveru, ori câta nevolientia mi-am datu atunci, se dau in urm'a unoru atari documente, in librerie-le Bucuresciloru, nu mia succesu. Mai tardîu inse unii librari amici totu miau castigatu unele fragmente, si miau decopiatu mai multe, cu multa nevolia si un'a si alt'a, asia câtu mai liusioru le erá ami procurá carti si manuscrisa orientali dela Costantinopole, de câtu romanesci dein Bucuresci. Dein cari apoi érasi una mare parte a peritu, candu mi-s'a predatu si furatu bibliotec'a in Blasiu si in Sabiniu; pentru care fapta strainiloru treca-duca-se, er' romaniloru mai lierte-le si Ddieu.

Cu tote astea nu am indoiela, cà precumu in Moldov'a, asia si in tier'a rom. se mai afla inca multe documente istorice pretiosa, nu numai ici-colea cá semenate, ci si adunate in bibliotece si Archive de ale familie-loru si altoru privati, cà ce de cele publice nu am cunoscientia; precumu se adeveresce dein editiunile Letopisetia-loru moldovenesci, si ale Cronicariloru tierai romanesci, curate de DD. Mich. Cogalniceanu, N. Balcescu, T. Laurianu etc.; precumu si dein cele ce vomu produce mai la vale.

La noi, ce a mai remasu, si ce amu mai adunatu, manuscrisa istorice seau filologice, chrisove seau diplome, carti mai rare seau escerpte de aceeasi natura, nu suntu pierdute pentru publicu, ci precâtu ne va ajutá Ddieu, se voru publicá si de acumu in a-ante, precumu si panà acumu amu publicatu multe, cà-ce pentru tote nu respundemu, nece suntemu in stare.

Cronicele le vomu folosi spre verificarea fapteloru istorice, diplomele spre defigerea dateloru cronologice, cari mai alesu in istori'a tierai romanesci inca totu nu suntu stabilite deplenu. Er' ce nu vomu poté folosí noi, fiendu cà speràmu, cà lumea totu nu va perí una data cu noi, le vomu lasá celu pucinu consemnate nepotieli-loru dupa noi, cá se le scia cari si unde suntu; apoi eli le voru folosí, deca voru vré; de unde nu, vedia eli, cà a' loru e lumea.

De acea am mai deschisu si asta rubrica, pentru cosemnarea celoru mai susu atensa, pre câtu seau insi-ne le avemu, seau le scimu unde si la cene se afla, — incependu dela ale nostre, apoi trecundu si la ale altor'a, panà unde ne va ajunge firulu — acestei folie, si alu cunoscentieloru nostre.

1.

In câtu pentru documente-le istorice, ce se afla in posesiunea nostra, de una camu data ne restringemu la diplomatariulu romanescu, ce-lu adunase repausatulu Dr. Basiliu Popu pre la a. 1821, pre candu adeca boiarimea tierai romanesci erá adunata in mare numeru la Brasiovu, dela care, cá medicu facundu cunoscentia, a ca-

petatu una multime de diplome de ale principiloru si boiariloru tierai, intre cari unele forte vechie; er' zelulu celu fierbente alu acestui barbatu pentru istori'a natiunale l'a indemnatu a le decopiá mai pre tote, câte ise impartasîra preste 200 de bucati, nu numai, ci si ce a potutu aflá atâtu in archive-le Brasiovului, câtu si ale metropoliei dein Bucuresci si de pre la unele munastiri etc., le a adunatu in doi tomi in folio, cari impreuna cu notele descrietoriului, escerpte etc. facu preste 600 de pagine, dein acestea numai prea pucine fiendu rupte seau pierdute cu ocasiunea devastarei bibliotecei mele la a. 1849.

Deintre acestea, cele mai vechie si intregi suntu:

a) in versiune vechia romanesca dupa originale slovenesci, dela Mircea-voda I. panà la Michaliu-voda, fetiorulu lui Petrascu, numitu Michailu viteazulu, intre anii dela 6895 panà la 7108 ai lumei, seau 1387—1600 dela Christu. Unde insemnàmu, cà anii in aceste diplome suntu insemnati numai dupa computulu bizantinu dela facerea lumei, dein cari, cá se scimu datulu aniloru dela Christu, avemu se subtragemu numerulu 5508 alu celui mai de pre urma anu in a-ante de er'a crestiana vulgaria.

Mircea-voda I.
a. 6895. Chr. 1387. — — — —

Radu fil. Vladu.
„ 6977. Chr. 1469, 25. aug. in Bucuresci.
„ 6979. „ 1471, 25. jan. in Gergitia.

Basaraba fil. Danu.
„ 6984. „ 1474, 4. jul. in Gergitia.

Vladu fil. Vladu.
„ 69(90).*) „ 14(82), 9. mart. in Tergovistia.
„ 7000. „ 1492, 9. jul. in Tergovistia.
„ 7002. „ 1494, 10. febr. in Bucuresci.

Radu fil. Vladu.
„ 7004. „ 1496, 1. aug. in Tergovistia.
„ 7005. „ 1497, — „ „
„ 7009. „ 1501, 13. dec. „ „
„ 7010. „ 1502, 3. maiu „ „

*) In originale nu se vedea de câtu ѕц, ci se pare a lipsi slov'a ч = 90.

Basaraba fil. Basaraba.
a. 7020. Chr. 1512, 20. Sept. in Tergovistia.
„ 7026. „ 1518, 30. oct. „ Argesiu.

Vladu fil. Vladu.
„ 7040. „ 1532, 28. maiu, in Pitesci.

Mircea fil. Radu.
„ 7050. „ 1542, 11. febr. in Bucuresci.
„ 7050. „ 1542, 3. jun. „ „
„ 7053. „ 1545, 25. mart. „ „
„ 7054. „ 1546, 8. apr. „ —
„ 7057. „ 1549, 2. mart. „ Bucuresci.
„ 7058. „ 1550, 5. jul. „ „
„ 7059. „ 1551, 1. apr. „ „

Petrascu fil. Radu.
„ 7065. „ 1557, 13. — in Tergovistia.

Petru fil. Mircea.
„ 7071. „ 1563, 18. apr. in Bucuresci.
„ 7075. „ 1567, 2. jul. — —
„ 7076. „ 1568, 2. dec. in Bucuresci.

Alexandru fil. Mircea.
„ 7076. Chr. 1568, 2. aug. — —
„ 7078. „ 1570, 5. jun. in Bucuresci.
„ 7078. „ 1570, 17. jun. „ „
„ 7078. „ 1570, 12. aug. „ „
„ 7080. „ 1572, 19. jan. — —
„ 7081. „ 1573, 7. jun. in Bucuresci.
„ 7083. „ 1575, 28. maiu „ „
„ 7084. „ 1576, 27. mart. „ „
„ 7085. „ 1577, 6. febr. „ „
„ 7085. „ 1577, 26. jul. „ „

Michnea fil. Alexandru.
„ 7087. Chr. 1579, — — in Bucuresci.
„ 7088. „ 1580, — dec. „ „
„ 7088. „ 1580, 30. „ „ „
„ 7089. „ 1581, 22. jun. „ „
„ 7090. „ 1582, 1. aug. „ Tergovistia.
„ 7091. „ 1583, 16. dec. „ Bucuresci.

Petru fil. Petrascu.
„ 7092. „ 1584, 9. oct. in Bucuresci.

Michnea fil. Alexandru.
„ 7099. Chr. 1591, 30. dec. in Bucuresci.

Michael fil. Petrascu.
„ 7103. Chr. 1595, 11. aug. — —
„ 7104. „ 1596, 7. „ in Tergovistia.
„ 7108. „ 1600, 20. apr. „ Fagarasiu.*)

*) Publicata in Archivu pag. 21, si nu se tiene de acestu Diplomatariu.

b) in versiune, seau originale, romanesci, dela Radu Basaraba panà la Costantinu Basaraba, intre anii 7113—7211 ai lumei seau 1605—1703 dela Christu.

Radu Basaraba,	a. 7113–7116,	Chr. 1605– 8,	dipl. 6
„ fil. Michnea,	„ 7120–7131,	„ 1612–23,	„ 10
Gabriel Mogila,	„ 7121–7128,	„ 1613–20,	„ 3
Alexandru Iliasiu,	„ 7125–7136,	„ 1617–28,	„ 4
„ fil. Radu	„ 7132–7135,	„ 1624–27,	„ 4
Leon fil. Stefanu*),	„ 7139 —	„ 1631 —	„ 1
Mateiu Basaraba,	„ 7141–7160,	„ 1633–52,	„ 20
Const. Sierbanu,	„ 7162–7166,	„ 1654–58,	„ 4
Michael fil. Radu,	„ 7166–7167,	„ 1658–59,	„ 5
Gregoriu Gic'a,	„ 7170–7181,	„ 1662–73,	„ 4
Radu fil. Leon,	„ 7173–7177,	„ 1665–69,	„ 4
Antoniu,	„ 7178–7179,	„ 1668– 9,	„ 2
Duc'a,	„ 7182–7184,	„ 1674– 6,	„ 3
Sierbanu nep. Sierb.	„ 7189–7194,	„ 1681– 6,	„ 5
Const. Bassaraba	„ 7197–7211,	„ 1689—1703,	„ 4

Dein acestea, numai de 25 de diplome se scrie anumitu, cà in originale erau scrise romanesce, si adeca, dela

Leonu-voda,	dein an.	7639,	Chr.	1630.
Mateiu-voda,	„ „	7147,	„	1639.
	„ „	7154,	„	1646.
	„ „	7158,	„	1650.
Const. Sierbanu	„ „	7163,	„	1653.
		7165,	„	1657.
		7166	„	1658.
Mich. fil. Radu	„ „	7166	„	1658.
		7167,	„	1659.
Greg. Gic'a,	„ „	7170,	„	1662.
		7180,	„	1672.
		7181,	„	1673.
Radu fil. Leon, tote patru.				
Antoniu,	. dein a.	7178,	„	1670.
Duc'a . .		tote trei.		
Sierbanu n. Sierb.	„ „	7189,	Chr.	1681, 2a.
		7194,	„	1686,
Cost. Basaraba,	„ „	7197,	„	1689.
		7211,	„	1703.

Despre cele alalte, parte anume se scria, cà in origine erau scrise slovenesce, parte fiendu descrise numai depre alte copie, nu s'a insemnatu, cà in ce limba erau scrise in originale.

Deci cea mai vechia diploma scrisa romanesce, afora de titlu, dupa colectiunea nostra e cea publicata de noi in nr. I alu Archivului, dela greculu Leon-voda, cum se dîce, dein a. 1631.

Dupa acest'a a mai scrisu slovenesce si Matteiu-voda, precumu a nume se anoteza la ore-câte diplome dein acésta colectiune.

Er' cea mai de pre urma diploma scrisa slovenesce intre acestea e cea dela Mich. filiulu Radului dein 3 maiu 7167, Chr. 1659.

c) Afora de aceste 125 de diplome intregi dela principii tierai romanesci panà la Const. Brancovenulu, se mai afla si altele multe totu de la acelia, inse seau numai in estrasu cu numele principelui si cu datulu diplomei, seau numai cu inceputu si capetulu loru, ci forà miedilocu; cari aici nu le mai specificàmu.

d) Se mai afla mai incolo totu in acesta colectiune, afora de cele ce vomu specificá sub 2., alte diplome dela principii tierai romanesci dein epoc'a fanariotiloru; cari erasi le trecemu aici.

e) Inca si alte scrisorie, de ale patriarchiloru, metropolitiloru, episcopiloru, si egumeniloru, ale mai multoru boiari si boiaritie, si de ale altoru persone, se afla totu acolo parte traduse, parte in originale, romanesce.

Dein aceste amentimu numai: —

Actele sinodali in caus'a metropolitului Theodosiu, dein a. 1679.

Escerpte dein condic'a metropoliei Bucurescilorn, despre alegerea si chirotoni'a unoru metropoliti dela A. Iulia, ce le amu publicatu in Acte si fragmente, pag. 234 seqq.

Scrisoriele metropolitiloru Ungrovlachiei:

Luc'a,	dein a.	7135,	Chr.	1627.
Gregoriu,	„ „	7140,	„	1632.
Theodosiu,	„ „	7189,	„	1681.
		7200,	„	1692.
Metrofanu,	„ „	7228,	„	1720.
Filaretu,	„ „	7263,	„	1755. etc.

Cele mai multe dein aceste documente infirate panà acì, suntu luate dupre originali seau copie autentice dein archivele famelieloru Baleanulu, Barcanesculu, Caracasiu, Filipesculu, Golesculu, Orasianu, Voinesculu etc. si ale munastiriloru Chotarani, Cozi'a, Dadulesci etc.

*) Publicata in Archivu pag. 20 dupa acestu Diplomatariu.

Deintru inse mai memorabili suntu:
cea dein a. 6895 (1387) a' Mircei, cá cea mai vechia;
7026 (1518) a' lui Neagoe,
7059 (1551) a' lui Mircea f. Radu,
7153 (1645) a' lui Mateiu,
7166 (1658 a' lui Mich. f. Radu.
7189 (1681) a' lui Sierbanu n. Sierb.
7199 (1691) a' lui Cost. Brancovenu,
pentru numele si diplomele multoru principi, ce se citeza intru inse; er' cea dein a. 7189 (1681) a' lui Sierbanu inca si pentru descoperirea falsificatiuniloru de diplome domnesci facute de calugarii greci sub domni'a lui Duc'a voda, dein cari dein candu-in-candu vomu publicá unele, in câtu ne voru liertá impregiurarile.

2.

Repausatulu Dr. Bas. Popu totu in acea colectiune a mai decopiatu si alte 38 diplome dupre originalile slovenesci seau romanesci, ce se aflau in archivulu basericei dein Schiaii Brasiovului; dein cári 10 suntu dela principii Moldovei: Aaron dein a. 7103 (Chr. 1596), Georgiu Stefanu dein a. 7164 (Chr. 1656) etc. — er' cele alalte 28 suntu dela principii Valachiei: Radu fil. Leon dein a. 7173 (Chr. 1665), Sierbanu* nepotu lui Sierbanu dein a. 7183 (Chr. 1675) etc.

Totu aci aflâmu si urmatori'a consemnatiune despre unele documente dein acel'asi archivu, de cari nu scimu, deca se mai afla si astadi intru insu.

1773 Івн. 21.

Ащііnцаре пеtпрв хрісоавеле лвmіnацілор Domni ші алte кърці de треабъ орашвлвї, че ле tрimitem ла Сібіїв ла dвmnеалвї Іоаn Лебвл dвпъ квm пе рънd съ вор ꙟсеmnа

1. вn хрісов de mърia са Dom. Antonie Ввd. dела апвл . . . 7178, пеntрв оі.
2. вn Хрісов dела Шербан вodъ, 7183, dto.
3. вn Хрісов dела Міхаів вв. Раковіцъ, dела . 1731, dto.
4 вn Хрісов dела Nікoлае Вв. dела . . . . 7228, dto.
5. вn Хрісов dела Костan. Вв. Бръпков. dела . . . 7221, dto.
6. вn Хріс. Грігор. Алекап. Гіка Вв. dела . . 1766 dела Молdова.
7. вn Хріс. Гріг. Гіка вв. dела . . . 1731. кв печ. арціп.
8. О карtе datъ поао dела сфаt преквm къ орашвл ав dat 9 кътапе . 1764
9. О карtе пеntрв кърці оаmeni ав перit ла времеа кврвцілор . . 1764
10. Таблеле de пагвба негвцъторілор че ав аввt de Боіарії църъї рвmъпешti . 1761
11. О порвпкъ че ав веnit dела Конzіліvm Белліквm ла прінцінвл локоці (лопковіцъ 1737
12. О жалбъ че сав dat ла Генерал Бвков ла Сібів 1761
13. Dекреtвm ла toate Комітаtвріле dела Канцеларіа впгвреаскъ.
14. О карtе пеntрв mъчеларі datъ dела сфаt.
15. Копіа кърції че сав dat ла Генерал Валіс.
16. Копіа каре сав dat ла Гвбернie пеntрв жълбі. dела апвл . . . 1759 ав. 26.
17. О карtе роmъпеаскъ пеntрв рънdвіала протопілор че пвпеа сфаtвл.
18. Копіа Протекціонвлвї dела прінці локоці Генерал пеntрв Граваmіnврі.
19. Копіа че ав скріс Гвбернia ла сфаt.
20. Алtъ порвпкъ dела Гвбернie ла Магістраt.
21. іаръ пвntврі лвate din Прівілегівm роmъпеште че слобоzеnie dъ.
22. Копіа кърції а Dекреtвлвї рвmъпеште че сав *) ла Гвбернie ші Гвбернia ав trimic ла Магістраt.
23. Карtе dела сфаt datъ пеntрв рънdвеала сртаелор.
24. О ꙟсъmпаре рвmъпеште пеntрв deскълекареа Бвлгарілор ла Шкеаі ші пеntрв zidipea сф. Бісерічі.
25. Карtе че ав trimic Магістраtвл ла Гвбернie de опрітвл шкоалелор.
26. порвпкъ dела сфаt а пв trече оаmeпії кв каї пе ла лац пе dвпъ zidврі.
27. алtъ порвпкъ datъ dела Магістраt съ пв квmпере оаmeпії лъпъ de ла caте а прелвпі сав din ваmъ.
28. 30 de штвквpi de кърці легаte de кілін.
29. О карtе че ав adвс пъріnteле Статіе dела Беч пеntрв апърареа пеаmвлвї рвmъпеск.
30. вn лієtопісец ал Dвmпеалвї Кір. Dimit. Влаd.
31. алtъ карtе а Dвmпеа. Кір Геор. Хаці Раdв.

Dein aceste 31, seau mai adeveratu 66, de bucati, cele mai interesante, afora de chrisovele

---

*) Adauge: dat.

principiloru, suntu nr. 24 si 30, amendoi istorici, si inca unulu chiaru lietopisetiu, deca nu si alu 31-lea. Mai curiosu inse e nr. 17, despre punerea protopopiloru prein „cfat“, de care usu nu sciu, deca se mai tiene in Brasiovu, seau aliurea in tota lumea.

3.

In aceeasi colectiune se mai afla inca si alte documente in limb'a latina si germana.

Latinesce 4 diplome de a le principiloru tierai romanesci: Ladislau dein a. 1368, Danu dein a. 1460, si Wladu dein a. 1511, tote trele pentru negotiatori Brasioveni, aflande in archivulu Brasiovului, unde le a si vediutu autoriulu acestei colectiuni, si le descrie, forà de a ne spune, cà le a decopiatu dupre acele originali.

A patr'a e dela Michaliu-voda, date dein A. Iulia, 28 nov. 1599, pentru Seculi.

Alte cinci pentru Cavalerii Teutonici, data de regii Ungariei Andrea II (1222) si Bela IV (1247), precumu si dela pontificii Romani Gregoriu IX si Honoriu (1233 si 1224), si dela episcopulu Willermu alu Traniei dein a. 1213.

Inse tote aceste se paru a fi publicate.

Nota.

Alte diplome latine de a le principiloru Moldovei si Valachiei publicate se mai afla la Dogiel, Eder, Engel, Pray, etc.

M. Dogiel, in Codex diplomaticus regni Poloniae et magni Ducatus Litvaniae etc. Vienae 1758, tom. I, pag. 597 seqq. si anume dela Mircea betranulu una dein 20 jan. 1390, si alt'a dein 6 jul. 1411; — dela Vladu Basaraba dein Argesiu 1396; er' deintre ai Moldovei, dela Stefanu dein a. 1459, — dela Petru-Alexandru dein sept. 1552, si dela Bogdanu dein a. 1569.

I. C. Eder, in Observationes ad hist. Trans. Cibinii 1803, pag. 185 dela Radu princ. Valachiei dein a. 1507, si pag. 186 dela Wlad dein 1511, in estracte.

I. Ch. Engel, in istori'a citata, p. 164 dela Michael princ. Valachiei dein a. 1418, si p. 187 dela Radu cea mai dein susu dein a. 1507.

G. Pray, in Disertationes etc. Vindobonae 1775, pag. 144. dela Mircea celu betranu dein Brasiovu 7 mart. 1395, si p. 155 dela Michaliu-voda dein Tergovistia 9 jun. 1598.

Needate, in archivulu natiunei saxonice, dela Radu princ. Valachiei dein a. 1507, si dela Alexandru princ. Moldaviei dein 30 jul. 1556 etc.; — mai multe inse parte romanesci, parte latinesci, diplome tractate, epistole si altele, dela principii Moldovei si Valachiei si dela boiarii loru se afla in archivulu dela A. Iulia si in bibliotec'a Seminariului de acolo. Despre cari pre largu in Ios. Kemény notitia Capituli Albensis, Cibinii 1836, tom. 1. pag. 201. 217. tom. 2. pagg. 35 seqq.

Inca si in bibliotec'a dein Leida se afla: „Literae principis Valachici ad Patriarcham, scriptae anno 1655. duobus voll. charta serica. Ex legato Lev. Warneri.“ Dela care principe? probabile in limb'a grecesca, fiendu cà patriarculu, a nevolia va fi fostu sciendu romanesce. Vedi Catalogus libror. bibliotecae universitatis Lugd. Batav. 1716, pag. 337.

Si intre manuscrisa-le bibliotecei Seceniane dein Pesta, precumu si in alte colectiuni dein biblioteco-le publice si private in Transilvani'a si Ungari'a se afla una multime de documente atâtu pentru istori'a principateloru romane, câtu si pentru a' romaniloru preste totu. Vedi Catalogus ms. bibliothecae Szecheniano-regnicolaris, Posonii 1815, tom. I. pag. 386 nr. 2. 3. 4. 8. pentru Calo-Ioane; 742 nr. 138: Tractatus de 1426 defensionalis inter Sigismundum Imp. et Daan partium transalpinarum Vaivodam: etc. tom. III. pag. 462 Valachica et Moldavica, etc.

Asemenea multe se afla pentru istori'a basaricesca dein Romani'a, in Actele Patriarchatului Constantinopolitana, grecesce, Viena 1860; er' pentru a' romaniloru dein Bulgari'a in actele si epistolele papei Inocentiu III., Paris 1682 dupa St. Baluziu, er' mai complete dupa La Porte Dutheil si Brequigny in Patrologi'a latina de I. P. Migne, Paris 1855.

De intre cari la unele pote cà ne vomu mai intorce.

(IV.)

FASTI-I ROMANI.

(Urmare.)

A. u. c.		A. a. Chr.
298.	M. Valeriu Maximu Lactuca.	
	Sp. Verginiu Tricostu Caelimontanu.	456
299.	T. Romiliu Rocu Vaticanu.	
	C. Veturiu Cicurinu	455
300.	Sp. Tarpeiu Montanu Capitolinu	
	A. Aterniu Varu Fontinale . .	454
301.	P. Curiatiu Fistu Trigeminu	
	Sex. Quinctiliu Varu . . .	453
302.	T. Meneniu Lanatu	
	P. Sestiu Capitolinu . . .	452
303—304.	(Decemviri) . . .	451—450
305.	L. Valeriu Publicola Potitu	
	M. Horatiu Barbatu	449
306.	Lar Herminiu Aquilinu	
	T. Verginiu Tricostu Caelimontanu	448

A. u. c.		A. a. Chr.
307.	M. Geganiu Macerinu	
	C. Iuliu Iulu	447
308.	T. Quinctiu Barbatu Capitolinu IV.	
	Agrippa Furiu Fusu	446
309.	M. Genuciu Augurinu	
	C. Curtiu Philo	445
310.	(Tribuni militari)	444
311.	M. Geganiu Macerinu II.	
	T. Quinctiu Barbatu Capitolinu V.	443
312.	M. Fabiu Vibulanu	
	Postumu Aebutiu Elva Cornicenu.	442
313.	C. Furiu Fusu Pacilu	
	M. Papiriu Crassu	441
314.	Proculu Geganiu Macerinu	
	L. Meneniu Lanatu	440
315.	T. Quinctiu Barbatu Capitolinu VI.	
	Agrippa Meneniu Lanatu . .	439
316.	(Tribuni militari.)	438
317.	M. Geganiu Macerinu III.	
	L. Sergiu Fidenate	437
318.	M. Corneliu Maluginense	
	L. Papiriu Crassu Mugillanu .	436
319.	C. Iuliu Iulu II.	
	L. Verginiu Tricostu	435
320.	C. Iuliu Iulu III.	
	L. Verginiu Tricostu	434
321.—322.	(Tribuni militari) . .	433—432
323.	T. Quinctiu Pennu Cincinnatu	
	C. Iuliu Mento	431
324.	L. Papiriu Crasu	
	L. Iuliu Iulu	430
325.	L. Sergiu Fidenate II.	
	Hostu Lucretiu Tricipitinu . .	429
326.	A. Corneliu Cossu	
	T. Quinctiu Pennu Cincinnatu II. .	428
327.	C. Serviliu Structu Ahala	
	L. Papiriu Crassu Mugillanu II. .	427
328—330.	(Tribuni militari) . .	426—424
331.	C. Semproniu Atratinu	
	Q. Fabiu Vibulanu	423
332.	(Tribuni militari)	422
333.	Numeriu Fabiu Vibulanu	
	T. Quinctiu Barbatu Capitolinu .	421
334—340.	(Tribuni militari) .	420—414
341.	M. Corneliu Cossu	
	L. Furiu Medullinu	413
342.	Q. Fabiu Ambustu	
	C. Furiu Pacilu	412

A. u. c.		A. a. Chr.
343.	M. Papiriu Mugillanu	
	C. Nauciu Rutilu	411
344.	M. Aemiliu Mamercinu	
	C. Valeriu Volusu Politu . .	410
345.	Cn. Corneliu Cossu	
	L. Furiu Medulinu II. . . .	409
346—360.	(Tribuni militari) .	408—394
361.	L. Lucretiu Flavu	
	Ser. Sulpiciu Camerinu . .	393
362.	L. Valeriu Potitu	
	M. Manliu Capitolinu . . .	392
363—387.*)	(Tribuni militari) .	391—367
388.	L. Sextiu Sextinu Lateranu	
	L. Aemiliu Mamercinu . . .	366
389.	L. Genuciu Aventinense	
	Q. Serviliu Ahala	365
390	C. Sulpiciu Peticu	
	C. Liciniu Calvu Stolo . .	364
391.	Cn. Genuciu Aventinense	
	L. Aemiliu Mamercinu II. . .	363
392.	Q. Serviliu Ahala II.	
	L. Genuciu Aventinense II.	362
393.	C. Sulpiciu Peticu II.	
	C. Liciniu Calvu Stolo II. . .	361
394.	C. Poeteliu Visolu Libo	
	M. Fabiu Ambustu . .	360
395.	M. Popilliu Laenate	
	Cn. Manliu Capitolinu Imperiosu .	359
396.	C. Fabiu Ambustu	
	C. Plautiu Proclu	358
397.	C. Marciu Rutilu	
	Cn. Manliu Capitolinu Imperiosu II.	357
398.	M. Fabiu Ambustu II.	
	M. Popilliu Laenate II. . .	356
399.	C. Sulpiciu Peticu III.	
	M. Valeriu Publicola	355
400.	M. Fabiu Ambustu III.	
	T. Quinctiu Pennu Capitol. Crispinu	354
401.	C. Sulpiciu Peticu IV.	
	M. Valeriu Publicola II. . .	353
402.	P. Valeriu Publicola	
	C. Marciu Rutilu II.	352
403.	C. Sulpiciu Peticu V.	
	T. Quinctiu Cincinnatu Capitolinu.	351

*) La a. u. c. 364 (a. Chr. 390) Rom'a fù ocupata si incinsa de Gali sub Brenu.

A. u. c.		A. a. Chr.
404.	M. Popilliu Laenate III.	
	L. Corneliu Scipio . . .	350
405.	L. Furiu Camillu	
	App. Claudiu Crassu . . .	349
406.	M. Valeriu Corvu	
	M. Popilliu Laenate IV. . .	348
407.	T. Manliu Torquatu Imperiosu	
	C. Plautiu Hypsaeu . . .	347
408.	M. Valeriu Corvu II.	
	C. Poeteliu Visolu Libo II. . .	346
409.	M. Fabiu Dorso	
	Ser. Sulpiciu Camerinu . .	345
410.	C. Marciu Rutilu III.	
	T. Manliu Torquatu Imperiosu II.	344

(Va urmá.)

Literariu.

Avemu onore a anunciá, cumu cà —

PRINCIPIA-LE
DE LIMBA SI SCRIPTURA

inca in decursulu lunei lui Januariu a. c. au esîtu in tipariu aici in Blasiu, custa dein 25 $^3/_4$ cole in 8^0, si se afla de vendiare la tipografi'a seminariale, seau chiaru si la noi, deca ceneva ar' mai volî a se adresá catrà noi spre a le avé.

Misicati de interesulu, ce desteptara aceste discusiuni filologice inca la antaui'a loru aparitiune in organu, si sciendu, câtu de pucina crutiare patu foliele diurnalistice, indemnati inca si de unii amici, celu pucinu de acceasi opiniune cu noi in respectulu filologiei limbei nostre, — demultu, potemu dîce chiaru dela inceputulu publicarei acelor'a, ne amu fostu propusu, cá ce amu publicatu in Organulu nostru, luandule suptu una noua seriosa revisiune, se le adunàmu intru unu volume anumitu, spre a le scapá de perire, si spre indemanarea, celoru ce aru dori se le aiba mai in demâna, de cumu se aflau resfirate prein multe folie diurnalistice, ale caror'a esistentia erá atâtu de precaria. De esemplu, potere-amu intrebá, câti mai posiedu astadi Organulu? seau celu pucinu toti numerii, ce cuprendu principia-le câtu amu publicatu intru insu?

Chiaru si noue, numai cá prein minune, ne a remasu unu esempluriu completu, fiendu cà apucasemu a legá unulu, si asia remase intre remasîtiele bibliotecei. Almentrea, cene scie, deca mai eramu in stare, de a aduná numerii resipiti in lume.

Ce e mai multu, totu pre acea cale a provedentiei, chiaru si dein ms. ne remasera multi numeri, mai multu de diumetate, nu numai dein celi tipariti, ci si toti celi incditi.

Cesti dein urma avura inca si onorea, de a fi tradusi spre usulu dlui generariu Hasford, nu sciu, nemtiesce ori muscalesce, si ai dá ocasiune la una polemia istorica: cumu cà romànii nu aru fi romani. La care disputatiune, dupa impregiurarile in cari me aflamu, firesce nu mare gustu semtieamu in mene.

Deca unu preutu - protopopu betranu venerabile venise in periclu de a fi fusilatu, pentru cà cá preutu cutezase a tiené una cuventare baserecesca, predica, intru una domenica in basereca la R., — ce ar' fi fostu se patia unu bietu de prisoneriu, cumu eram io in mâne-le dlui generariu si intre baionete, de ca aveamu imprudentia, se cutezu a face opusetiune istorica-politica doctrinei unui generariu muscalescu?

Ci-mi adusi a-mente a-propó de dîs'a: nu te jocá cu d. si cu foculu, sîlu lasai, se vorbesca panà in capetu; si asia scapai cá prein pene dein beleu'a, in carea me adusse numerii inediti ai principia-loru, aflati in portu-foliulu mieu.

De cuprensulu acestei carti vomu incercá a grai mai pre largu cu alta ocasiune; er' acumu volieam numai, se aducu la cunoscenti'a publica, cà a esîtu intrega de suptu tipariu, revediuta, augmentata si completata, nu numai cumu se dîce de stylo, ci in cea mai stricta insemnare a' cuventeloru.

— Ni se scrie dein Rom'a de 1 febr. a. c., cumu cà tenerii artisti I. Popescu, sî G. Vladarianu, au de cugetu a edá „Column'a Traiana", in fotografia; despre care mai pre largu in nr. mai de a prope.

Nr. III. va aparé in 15. Martiu a. c.

Corespondentia mica.

DD. P. T., cari s'au abunatu la „Archivu," suntu rogati cu totu respectulu, a ne tramite acumu pretiulu abonamentului restante sub adres'a cunoscuta si cu modalitatea aratata.

Mai incolo, dein causa departarei editoriului dela loculu tiparirei, nepotendui-se impartasî de câtu câte una proba de corectura, cu multa parere de reu a nostra au intratu mai multe erori, cari DD. lectori suntu rogati a le scusá si inderept'a, precumu urmeza.

Pag. 5, column'a si lini'a 1: sî in locu de sf. — Pag. 6, col. 1. l. 10: eufonice i. l. de cufonice. Pag. 8 c. 1 l. 3 dein diosu: mai in locu de mei. — Pag. 16, c. 1, l. 13 numerandu dein diosu: scrietorii si vitie i. l. de: sriet. si vitia; — totu acolo 8 si 2: Nr. 2 si 3 i. l. de; Nr. II. si III.; — totu acolo 2 l. 10 de dein diosu: Nr. 4 i. l. de: Nr. IV. — Pag. 17. c. 2, l. 16: шi преda, unde lipsesce шi. — Pag. 19, c. 2, l. 20 de dein diosu: кȣ Матеiȣ, unde prisosesca кȣ; — totu acolo l. 19: кȣ Фаташ. шi мошia, unde lipsesce шi. — Pag. 21 c. 2 l. 24: скрic in locu de скрie. — P. 22 c. 1 diosu l. 10: cercetariloru i. l. de cercator.; c. 2 l. 6. supr. Maias i. l. de Mais. — Pag. 23 la a. 264: Q. cu pantu; — la a. 265: Mamercinu; — la a. 288: Priscu; — la a. 293: Camerinu in locu de Cameriau. — Pag. 24 c. 2 l. 4 de diosu: G. P.